

Neşrinin 103. Yılında

Hermenötik Bir

Münazarat Şerhi Denemesi ¹

Metin ve Şerh

5

Levent Bilgi
Yrd. Doç. Dr. Harran Üniversitesi

3. METİN ²

İFADE-İ MERAM VE UZUNCA BİR MAZERET

“Yâ eyyühe'n-nâzır!

“Evet, benim hakkım sükût idi; zîra âcizim. Biliyorum, âsârım rağbete şâyân değildir. Fakat Sâdi'nin غرض نقشبیت که از ما باز ماند که هستبر انمی بایم بقایبی (Yazmaktan maksat, lisânın söylediklerini bâkileştirmektir. Çünkü şu fânî dünyada hiçbir şey ebedî değildir.) olan mâtemâlûd ve hikmetâmiz kelâmının verdiği himmet, hem de benim gibi iktidarsızların mahcubiyetlerini izâle ile meydan-ı hamiyete çıkmaya cesâret vermek için nümûne-i imtisâl olmaya olan arzu, hem de eserin bizzat rağbete şâyân olmasa da, benim gibi me'mûl olmayan birisinden küçük bir eser dahi bir nevî antikalık rağbetine şâyân olmasına olan ümit, beni eser yazmaya cesâret vermişlerdir.” ³

1. NOT: Bu zor ve kapsamlı çalışmaya ekleme, tenkit ve tavsiyelerinizle katkıda bulunmanız bizi memnun edecektir. (leventbilgi@gmail.com)

2. Geçen yazımızda “İFADE-İ MERAM VE UZUNCA BİR MAZERET” in aşağıdaki metnini şerh etmeye çalışmıştık. “Yâ eyyühe'n-nâzır! Hasenâti seyyiâtına, sevâbı hatâsına tereccüh edenler, mağfîret ve affa müstehaklardır. İşte, iki inkılâp beni iki telif-i müşevveşe mecbur etti; iki rihlet dahi, iki kitabı ilhâm ettirdi. Şu eserlerden her birisi Kürt olduğu gibi, aynı halde Türk, aynı vakitte Araptır. Güyâ herbir eser Arap abâsını iktisâ ve Türk pantolonu giymiş külahlı bir Kürttür. Böyle acibûş-şekil bir telif, telif kânununa muhâlefetle muâheze olunmamak gerektir.” Bu sayıda kaldığımız yerden devam ediyoruz.

3. BSN, Eski Said Dönemi Eserleri, *Münazarat*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009, s.201-202

Said Nursî
anlattığı
konuların
muhatapları
tarafından
anlaşılmasını
önemser. Nursî
“ben anlatırım,
anlayan anlasın,
anlamayan beni
ilgilendirmez,
onun sorunu”
gibi bir tavrı
benimsemez.

3. ŞERH

Münazarat “uzunca bir ifade-i meram ve mazeret” ile başlar. İfade-i meram maksadın açıklanması, müellifin tarzının, usulünün ortaya koyulması demektir. Said Nursî anlattığı konuların muhatapları tarafından anlaşılmasını önemser. Nursî “ben anlatırım, anlayan anlasın, anlamayan beni ilgilendirmez, onun sorunu” gibi bir tavrı benimsemez. Bu maksatla gerek Münazarat’ta gerekse Mesnevi-i Nuriye, Muhakemat gibi eserlerinde, hatta sonraki Risale-i Nur Külliyyatında kendi yazım tarzını, usulünü, anlaşılma zorluklarını ortaya koymuş; okuyucularına kendisiyle muhatap olma noktasında yardımcı olmaya çalışmıştır.

Yazar bu önsöz mahiyetindeki makalesinde, mazeret olarak da elinde olmadan takip ettiği üslubunu, usulünü ortaya koymaktadır. O’na göre üslubu biraz karışık, hatta acıbadir.

Bediüzzaman bu uzun mazeret yazısına “**Yâ eyyühe’n-nâzır!**” diyerek başlar. Nâzır sıradan bir okuyucudan farklıdır. Bakmak, yönelmek, müteveccih olmak manalarına gelir. Nursî başka eserlerinde de zaman zaman söylediği gibi, yazılarına sıradan bir okuyucu tavrıyla bakılmasını istemez. O’nun eserlerini anlamak, derinlerine inmek, sırlarını keşfetmek için, yüzümüzle, gözümüzle, aklımız ve gönlümüzle Risale satırlarına yönelmemiz, müteveccih olmamız gerekir. Said Nursî kendi kafasından konuşmaz. Madem ki O Kur’an âyetleri ve hadislerle konuşmaktadır, bu kelimelere derinliğine nüfuz edebilmenin yolu, her şeyimizle onlara yönelmek, nâzır olmakla mümkündür. Bediüzzaman Mesnevî-i Nuriye’de bizleri “Tefekkür gâfleti izale eder. Dikkat, teemmül, evham zulümatını dağıtıyor”⁴ diyerek bizi eserlerine dikkatle ve tefekkürle bakmaya çağırmaktadır.

“Evet, benim hakkım sükût idi; zira âcizim. Biliyorum, âsârım râğbete şâyân değildir.”

Bediüzzaman kendisine nazar edenlere, bakanlara, böyle bir derdi olanlara hitap eder. Nursî, Mazeret’in ikinci paragrafında kendisinin aciz olduğunu, eserlerinin râğbete layık olmadığını ve hakkının sükût olduğunu, eserlerinin râğbete şayan olmadığını yazar. Bu cümlelerde biz Bediüzzaman’ın bütün hayatı boyunca takip ettiği ve âdeta fitratı olan bir üslubu ile karşılaşırız. Nursî hayatı boyunca bir şeyh, bir kutup gibi tepelerden konuşmaz. O Eyyühel Veled diye değil, aziz, sıdık kardeşlerim diye hitap eden bir mürşiddir. Bediüzzaman Risale-i Nur Külliyyatı’nın en temel eseri olan Sözlere “Ey Kardeş!” diye başlar. Bu hitap bizlere müellifin eserlerinde yazar-okuyucu ilişkisi açısından usulünü, üslubunu, ihtiyar ettiği metodunu da ortaya koymaktadır. Bediüzzaman okuyucusu ile üst-alt değil, kardeşlik ilişkisi kurmaya çalışandır. Nursî, Sözlere’in bu hitabının bulunduğu ilk paragrafında dört defa “nefis” kelimesini kullanarak, Risaleleri kendi nefsinin dertlerine derman olarak yazdığını, nefsi hastalıkları olanların veya nefsi hastalıklarını hissedenlerin ‘kardeşane’ bir ilişki ile yazılan Sözlere muhatap olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bediüzzaman okuyucuları ile özellikle üst-alt değil, kardeşlik ilişkisini benimser. Çünkü kardeşlik ilişkisi bir taraftan en zor, bir taraftan da en müessir metoddur. Zordur çünkü kardeşlik ilişkisi eşitlik ilişkisini beraberinde getirir ve sizi sorumluluk almaya davet eder. Müessirdir, çünkü interaktif bir eğitim tarzıdır. Okuyucuyu pasif bir dinleyici olmaktan

çıkartır, aktif bir tefekkür ehli haline getirir.

Nitekim İhlas Risalesi'nde şöyle der:

“Kardeşler arasında buna tefani denilir. Yani birbirinde fani olmaktır. Yani kendi hissiyat-ı nefsanîyesini unutup, kardeşlerinin meziyyat ve hissiyatıyla fikren yaşamaktır. Zaten mesleğimizin esası uhuvettir. Peder ile evlat, şeyh ile mürid mabeynindeki vasıta değildir. Belki hakiki kardeşlik vasıtalarıdır. Olsa olsa bir üstadlık ortaya girer.”⁵

Risale-i Nur külliyyatında bu ve benzeri pek çok cümleler vardır. Gerek bu cümlelerinden, gerekse yaşayış tarzından (ki hizmetlerle ilgili konularda, kardeşlerimin meşveretine havale ediyorum diyebilen bir Üstaddır o) Bediüzzaman'ın karşısındakilerle, okuyucuları ve talebeleri ile bir kardeşlik, uhuvvet, arkadaşlık ilişkisi kurmaya çalıştığını görüyoruz. Ben buna “eşitlik ilişkisi” diyorum. Hz. Peygamber bile vahiy olmayan konularda ashabı ile bir eşitlik ilişkisi kurmuş, “Ben Peygamberim, siz kim oluyorsunuz da benim sözümün üstüne söz söylüyorsunuz, benim dediğim olur” gibi bir üst/alt ilişkisine girmemiştir. Bununla beraber ümmet her zaman Peygamberlere de, onların varisleri olan âlimlere de hürmet ve saygılarını esirgememişlerdir. Ancak “eşitlik ilişkisi” imanî bir tavidir. Kul olma noktasında, Rabbimizin akıl, tefekkür, düşünme nimetlerine mazhar olma noktasında insanlar eşittir. Takvaları, ilimleri, ihlasları bazı insanları Allah katında üstün kılabilir. Ama bu üstünlükleri diğer insanların düşünmelerini, söylememelerini, âlimlerin sözlerini olduğu gibi hiç tartmadan almalarını gerektirmez. Ki Nursî Münazarat'ın ilerleyen kısımlarında kendisinin âlim olduğu, dine hizmet ettiği için sözlerinin olduğu gibi alınmamasını, Kur'an mihengine vurulmasını istemektedir. Biz Risale-i Nur tavrı olarak müminler arasında şeyh/mürid, baba/oğul, abi/kardeş, üst/alt ilişkilerinin sorunlu olduğunu biliyoruz. Bilhassa bu asrımızda.

Bediüzzaman'ın Risalelerinde çok yoğun bir şekilde kendi acizliğini, fakirliğini vurgulamasının, onun imanının bir gereği olması yanında bir de toplumsal yanı vardır. İmanımız, hak ve hakikat kendi acimizi bize bütün çıplaklığıyla gösterir. Bu anlamda insanoğlunun elinde cüz-i iradeden başka hiçbir şey yoktur. O dahi bizim kendi elde ettiğimiz bir şey olmayıp ihsan-ı İlahîdir. Rabbimizin bir ikramıdır. Tercih haricinde insanın kuvveti, kudreti sıfırdır.

Toplumsal anlamda ise Nursî bizlere, “Bakın ben öyle üstlerde oturan, tepelerden konuşan biri değilim. Ben aciz, fakir, sizler gibi acıkan, susayan, üşüyen, hastalanan; kul olmaktan başka hiçbir hususiyeti olmayan biriyim. Bu Kur'an hakikatleri benim gibi sizin içinizden, ağır manevî hastalıkları olan (ki Nursî kendisinin avam tabakasından olduğunu söyler)⁶ birine bile deva, ilaç olabiliyorsa sizlere de hayli hayli kifayet eder. Manevî yaralarınızı külliyyen iyileştirebilir.” demektedir.

Sosyolojik olarak ise “eşitlik ilişkisi” en zor, ama insanları en çok terakki ettirici bir ilişkidir. Bu ilişki insanların konumlarını ayarlamaları veya ayarlayamamaları noktasından zordur. Ancak karşımızdakilere özgüven verdiği, karşımızdakilere ferdiyet duygusu verdiği meselelerine kendi meseleleriymiş gibi sahip çıkmaları sonucunu kazandırdığı için bu “helaket ve enaniyet” as-

“Eşitlik ilişkisi”
imanî bir tavidir.
Kul olma noktasında, Rabbimizin
akıl, tefekkür,
düşünme nimetlerine
mazhar olma noktasında
insanlar eşittir.
Takvaları, ilimleri,
ihlasları bazı
insanları Allah
katında üstün
kılabilir. Ama
bu üstünlükleri
diğer insanların
düşüncelerini
söylememeleri,
âlimlerin sözlerini
olduğu gibi hiç
tartmadan almalarını
gerektirmez.

5. BSN, Lemalar, Risale-i Nur Enstitüsü, s.166

6. BSN, Lemalar, Risale-i Nur Enstitüsü, s.174

Bediüzzaman'da
bir ideali, bir da-
vası olan insandır.

Söyleyecek bir
şeyleri olandır.

O da iman ve

Kur'an adına

olan bu fikirlerini

ebedileştirmek

istemektedir.

Mektubat adlı

eserinde Allah

için öğrendiği ilmi

insanların men-

faati için ortaya

koymanın şer'an

vazifesi olduğunu

söyler.

rında en etkili ilişki ve hizmet tarzıdır. Bediüzzaman'ın hayatında, yanında hizmet eden ağabeylerimizin pısrık, silik kişilikler olmayıp, Üstadın vefatından sonra her birinin bir kutup gibi Nur bayrağını sırtlanmalarındaki bir espi de bu olsa gerek. Said Nursî kendi ilmiyle, ikram-ı İlahî olan dehasıyla, kuvvetli karakteriyle talebelerini ezen, ilmî istibdat uygulayan değil; bilakis kuvvetli şahsiyetler yetiştiren, imanın gücüyle kainata meydan okuyan, cemaat içinde ferd olabilen karakterler yetiştiren bir müşiddir.

Bediüzzaman paragrafa İslâm dünyasının meşhur şair ve yazarlarından biri olan Sadi-i Şirazi⁷'nin bir cümlesi ile devam etmektedir:

8. "Yazmaktan maksat, lisanın söylediklerini bakileştirmektir. Çünkü şu fânî dünyada hiçbir şey ebedî değildir"

Said Nursî dünyanın faniliğini en iyi bilen ve hayatını ona göre tanzim eden insanlardandır. Risalelerin pek çok yerinde okuyucular dünyeviliğe karşı uyarılmaktadırlar. Mesela Mektubat'ta şöyle denilmektedir:

"...eğer bahtiyar ise, hakiki ehl-i İman ise, dünyadan yüzünü çevirir, Mün'im-i Hakiki'yi bulur. Der ki; 'Dünya madem fanidir, değmiyor alaka-i kalbe.'⁸

Bediüzzaman Risalelerin bir çok yerinde içinde bulunduğumuz günü bir "tabut"a benzeterek hayatın faniliğini vurgulamaktadır. Sözler'de "Gördüm ki, şu gün, güya bir tabuttur"⁹ demektedir. Lem'alarda ise "Lezzetleri tahrip edip acılaştıran ölümü çok zikredin"¹⁰ hadis-i şerifini anmaktadır. Nursî, Sadi'nin söylediği gibi talebelerinden "şu fani dünyada hiçbir şeyin ebedî olmadığının" bilinciyle yaşamalarını ister.

Sadi-i Şirazi de hayatını ilme, imana, ibadete adanmış ahret adamlarından biridir. Kendisinin yazdığı Bostan ve Gülistan pek çok dünya diline tercüme edilmiş ve âdeta yukarıdaki arzusu doğrultusunda günümüzde bile okunabilen ender eserlerdendir.

Bediüzzaman'da bir ideali, bir davası olan insandır. Söyleyecek bir şeyleri olandır. O da iman ve Kur'an adına olan bu fikirlerini ebedileştirmek istemektedir. Mektubat adlı eserinde Allah için öğrendiği ilmi insanların menfaati için ortaya koymanın şer'an vazifesi olduğunu söyler:

"İlim itibarıyla insanlara dahi bir menfaat dokundurmak için şer'an hizmete mükellef olduğumdan, hizmet etmek isterim"¹¹

Bediüzzaman bu vazife için çok küçük yaşlarında evini, köyünü, ailesini terk etmiş; bu vazife için ömrü gurbetlerde geçmiş, ömrünün sonuna kadar bu iman ve Kur'an hizmeti için sözlerini ebedileştirmek maksadıyla söyleyip yazmış, yazdırmıştır.

Said'in bu dünyada malı mülkü değil ama, dünyanın her yerine yayılmış

7. Sadi-i Şirazi İslâm dünyasının büyük şair ve yazarlarından. Bostan ve Gülistan adlı eseri İslâm klasikleri arasında yer almış, asırlar boyunca, günümüze kadar okunmaya devam edilmiştir. Sadi mahlasıyla tanınmıştır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 1193-1213 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Şiraz'da doğan Sadi ilk eğitimini memleketinde gördü. Henüz on iki yaşındayken yetim kaldı. Bölgenin Moğol istilasına uğraması üzerine Bağdat'a gitti. Burada bulunan Nizamiye Medresesinde tahsilini tamamladı. İlim öğrenmek ve uskunu genişletmek maksadıyla birçok İslâm beldesini dolaştı. Mısır'dan Anadolu'ya kadar pek çok yere gitti. Bulduğu yerlerde saygıyla karşılandı hem ilim öğrendi, hem de öğretti. Ömrünün son yıllarında memleketi Şiraz'a geri döndü. Ömrünün son yıllarını iyice dünya işlerinden uzaklaşarak, ilim ve ibadet ile meşgul olarak geçirdi. 1292 yılında Hakkın rahmetine kavuştu. Mezarı Şiraz'ın kuzeydoğusundadır.

8. BSN, *Mektubat, Onyedinci Mektup*, Y.A.Neşriyat, İstanbul, 2005, s.132

9. BSN, *Sözler*, Risale-i Nur Enstitüsü, s.190

10. BSN, *Lem'alar*, Risale-i Nur Enstitüsü, s.167

11. BSN, *Lem'alar*, Risale-i Nur Enstitüsü, s.103

onlarla yayınevini bastığı, milyonlarca kitabı kalmıştır. Bir zamanların en zalim hükümetlerinin devlet eliyle yok edemedikleri bu eserler, inşallah kıyamete kadar her kıtada okunulup, üzerinde çalışmalar, müzakereler yapılmaya devam edilecektir.

&. "...olan mâtemâlûd ve hikmetâimiz kelâmının verdiği himmet,"

Sadi'nin bu, ölümü ve dünyadaki fânîliği vurgulayan hüznü ve hikmetli sözü Bediüzzaman'ı himmete sevk etmiştir. Genç Said ahval-i âlem, Müslümanların durumu, hürriyet, meşrutiyet gibi konularda bu himmet ile bekaya kalacak Kur'anî fikirlerini yazıya dökmek istemektedir. Ta ki Kur'an'dan aldığı güzellikler ebediyen yaşasın.

&. "...hem de benim gibi iktidarsızların mahcubiyetlerini izâle ile meydan-ı hamiyete çıkmaya cesâret vermek için nümüne-i imtisâl olmaya olan arzu,"

Benim Bediüzzaman'dan anladığım, onun her üç döneminde de nümüne-i imtisal olma konusunu çok önemseydi. Bediüzzaman İmana, Kur'an'a hizmet noktalarından insanları hamiyet meydanına çıkmaya cesaretlendirmek için örnek olmak istemektedir. Nitekim Şam Emeviye camisinde verdiği hutbede şöyle der:

"Eğer biz ahlâk-ı İslâmiyenin ve hakaik-i imaniyenin kemâlâtını ef'âlimizle izhar etsek, sair dinlerin tâbileri, elbette cemaatlerle İslâmiyete girecekler; belki küre-i arzın bazı kıt'aları ve devletleri de İslâmiyete dehâlet edecekler."¹²

Bu paragraf ilginçtir. Nursî burada âdeta önümüze yeni bir tebliğ metodu sunmaktadır. Bu paragrafi üç türlü anlamak mümkündür:

1. PARAGRAFİN REDDETTİĞİ MESAJLAR: Sair dinlerin tabileri olan veya İslâm dışı olan insanlar bizim çok paralarımızla, çok adamlarımızla, servetimizin, şöhretimizin, mal ve mülklerimiz, müntesiplerimizin çokluğuyla İslâmiyete dahil olacak değillerdir. Bediüzzaman bir defa burada kafalarımızdaki her türlü kemiyetçilik anlayışını reddetmektedir. İslâm'a hizmet için modernizmin, Osmanlı'nın başına bela olan 'ilerlemecilik' kompleksinin olmazsa olmazlığını yerle bir etmektedir.

2. PARAGRAFİN VERMEK İSTEDİĞİ MESAJ: İslâm'a hizmet ahlâk-ı İslâmiyenin ve iman hakikatlerinin kemalatını, güzelliklerini, cezp ediciliğini hayatımızda yaşamakla, fiillerimizde göstermekle mümkündür. Kemalat, imanı en güzel, en olgun bir şekilde yaşamak demektir. Buna asr-ı saadet Müslümanlığı da diyebiliriz. Ki Said Nursî'nin hayatındaki en büyük hedefi Asr-ı Saadet'in imanı yaşama, düşünce tarzına ulaşmaktır.

3. İMANÎ TEBLİĞ METODU: Bu paragrafta aynı zamanda bize "tebliğ" usulü ve metodu da verilmektedir. Bu cümlelerle biz imanı tebliğin dışsal olmayıp, aslında içsel bir fiil olduğu ile karşılaşmaktayız. Nursî Risalelerinde kılıçla, maddî fetihlerle tebliğ döneminin kapandığını, artık imanı bir düşünce şekli, imanı bir yaşayış tarzı ile, imanı ilim ile tebliğin mümkün olduğunu ifade etmektedir. Paragraftaki "İslâm ahlâkı" ve "iman hakikatleri" vurgusu önemlidir. Müslüman dünyada İslâm ahlâkı söylemi ön plana çıkarken, iman

Benim Bediüzzaman'dan anladığım, onun her üç döneminde de nümüne-i imtisal olma konusunu çok önemseydi. Bediüzzaman İmana, Kur'an'a hizmet noktalarından insanları hamiyet meydanına çıkmaya cesaretlendirmek için örnek olmak istemektedir.

Bediüzzaman
Münazarat'ın
"acibü'ş-şekil"¹³
bir telif olduğunu
söylemektedir.

Aslında Nursî,
tüm eserleri,
yaşayış tarzı,
kılık kıyafeti,
yemeği, ölümüne
kadar sakalsızlığı,
anlaşılamaması
ile, Ebu Lâşey
imzası ile garip,
antika bir
insandır.

hakikatlerini yaşama vurgusu pek görülmez. Nursî "İslâm ahlâkı" ile "iman hakikatleri"nin beraber yaşanması, kemalatinin fiillerimizle yaşanması, gösterilmesi vurgusuyla yeni bir 'Tebliğ Metodu' ortaya koymaktadır. Ki bunu Münazarat'taki numune-i imtisal olmak kelimesinin açılımı olarak anlayabiliriz. Bu iki kavramın açılımı ve beraber kullanımı çok yoğun tefekkürü bir çalışma gerektirdiği ve uzun gideceği için burada kesiyoruz.

&. "hem de eserin bizzat râğbete şâyân olmasa da, benim gibi me'mûl olmayan birisinden küçük bir eser dahi bir nevi antikalık râğbetine şâyân olmasına olan ümit, beni eser yazmaya cesâret vermişlerdir."

Bu satırlarda biz Bediüzzaman'ın çok edebî ve nezaketli bir tavrı ile karşılaşmaktayız. Evet eserim râğbete layık olmayabilir, ben de kendisinden böyle güzel şeyler umulan, ümit edilen biri değilim. İşte benim gibi liyakatsiz birinden böyle küçük bir eseri bir nevi antika olarak kabul edin demektedir. Bu eserimin antika olarak algılanma ümidi işte bana böyle bir eser yazmaya cesaret vermektedir.

Antika sözcüğü İtalyanca Antico kelimesinden gelmektedir. Avrupa dillerinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Antika; genele, olağana geleneğe aykırı, acayip, tuhaf anlamlarına gelmektedir. Bediüzzaman Münazarat'ın "acibü'ş-şekil"¹³ bir telif olduğunu söylemektedir. Aslında Nursî, tüm eserleri, yaşayış tarzı, kılık kıyafeti, yemeği, ölümüne kadar sakalsızlığı, anlaşılamaması ile, Ebu Lâşey imzası ile garip, antika bir insandır. O'nun Münazarat eseri de antika bir eserdir, çünkü her daim olagelenden yana bir tavrı benimsemeyen, çağına aykırı bir muhtevaya sahiptir. Zamanın klasik din anlayışının, dinin sosyal konulara yaklaşımının ötesindedir. Münazarat'ın bir çok konusuna bu toplum aradan yüz seneden fazla geçmesine rağmen hala ulaşamamış, anlayamamıştır. Osmanlı'nın son yılları ve Cumhuriyetten günümüze kadar yaşanan kaosların, ölümlerin, toplumsal cinnetlerin başında Münazarat gibi antika bir eserin anlaşılamaması gelmektedir. Evet, Münazarat geleneğe, olağana aykırı, acayip, antika bir eserdir. Antikadır, çünkü örneği olmayan bir eserdir.

